

РОЗДІЛ 1 ЕКОНОМІКА

УДК 338.2:339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-105-1>

Брятко А. А.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6887-8284>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РОЗРІЗІ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ

У статті розглянуто проблеми функціонування національного господарства в умовах військово-політичних загроз, що спричиняють структурні дисбаланси, послаблення інституційної спроможності держави та трансформації економічного середовища. Досліджено вплив воєнних конфліктів на економічну безпеку через руйнування інфраструктури, втрату виробничого потенціалу, зниження інвестиційної привабливості, дестабілізацію фінансової системи та скорочення людського капіталу. Обґрунтовано необхідність переходу до адаптивної моделі економічного управління, здатної зберігати функціонування критичних секторів та забезпечувати соціальну стійкість. Визначено стратегічні напрями стабілізації: підтримка оборонно-промислового комплексу, резервні логістичні мережі, цифровізація управління, міжнародне співробітництво. Підкреслено важливість взаємодії держави, бізнесу та суспільства для формування економіки, спроможної витримувати кризові навантаження й забезпечувати післявоєнне відновлення.

Ключові слова: національне господарство, військово-політичні загрози, економічна безпека, стійкість, воєнний стан, стратегічне планування.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку глобальної та національної економіки характеризується високим рівнем турбулентності, значною мірою обумовленою зростанням військово-політичних загроз. Збройні конфлікти, гібридні війни, терористичні атаки, інформаційна агресія, економічні санкції, деструктивна зовнішньополітична інтервенція та інші форми силового впливу істотно порушують безперервність функціонування національних господарств. Особливої актуальності ця проблема набула для України в умовах воєнної агресії, яка спричинила значні втрати у виробничому, фінансовому, людському й інституційному капіталі. Внаслідок цього виникає об'єктивна потреба у формуванні нової парадигми економічної політики, здатної забезпечити стійкість економічної системи в умовах надзвичайних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику функціонування національного господарства в умовах нестабільності досліджували численні вітчизняні та зарубіжні науковці. У працях Дж. М. Кейнса, Й. Шумпетера, Ф. Хайека, М. Фрідмана та М. Гобахлора [1] розглядаються різні аспекти адаптивної ролі держави та механізмів стабілізації в кризових періодах. В українському науковому просторі питання економічної безпеки та стратегічного управління розкрито в роботах В. Геєця [2], О. Генералов [3], С. Іванов [4], Ю. Макогона, С. Корабліна, Л. Федулової. У публікаціях останніх років акцент зроблено на необхідності підвищення економічної стійкості, захисту критичної інфраструктури, розвитку військово-промислового комплексу, імпортозаміщення та інституційної модернізації державного управління в умовах воєнного стану.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний обсяг наукових напрацювань, недостатньо розробленими залишаються питання забезпечення системного функціонування національного господарства в умовах багатofакторного військово-політичного тиску. Зокрема, бракує цілісної моделі адаптивного

економічного управління, яка враховує специфіку воєнного часу, асиметричність загроз, обмеженість ресурсів, зруйновану логістику та потребу в швидкому оперативному реагуванні. Потребує подальшого дослідження також взаємодія між економічною, безпековою та соціальною політикою в умовах системної нестабільності. Необхідно також удосконалити підходи до формування стратегій економічної відбудови з урахуванням довготривалих конфліктів і ризиків повторного загострення ситуації.

Мета статті. Головною метою статті є систематизація загроз функціонуванню національного господарства в умовах військово-політичної нестабільності, аналіз сучасних викликів економічній безпеці та обґрунтування концептуальних засад формування адаптивної моделі управління економікою в кризовий та післякризовий періоди.

Виклад основного матеріалу. Сучасна війна росії проти України, яка набула форми повномасштабної збройної агресії з 24 лютого 2022 року, стала каталізатором системної трансформації не лише безпекового простору, але й економічної структури української держави. Національна економіка опинилася у ситуації, яка характеризується глибокою системною турбулентністю, масштабним руйнуванням інфраструктури, переміщенням людського капіталу, порушенням логістичних ланцюгів та необхідністю тотальної перебудови бюджетної, фінансової і грошово-кредитної політики. Ці процеси зумовлені не просто воєнними діями як фізичним фактом, а комплексом військово-політичних загроз, які у ХХІ столітті мають гібридний, багатовимірний і затяжний характер.

Класифікація загроз, що актуалізуються в умовах війни, включає як зовнішні, так і внутрішні чинники дестабілізації. До зовнішніх належать відкрита агресія (включаючи повітряні обстріли, ракетні удари, вторгнення регулярних військ), тимчасова окупація територій, блокування експортної інфраструктури (морські порти, прикордонні переходи), інформаційна війна та кібератаки на критичну інфраструктуру. Згідно з даними

Генерального штабу ЗСУ, лише за перші 600 днів повномасштабної фази агресії було здійснено понад 5 000 ракетних ударів по території України, що призвело до руйнування десятків тисяч об'єктів економічної інфраструктури [5]. Внутрішні загрози пов'язані з політичною дестабілізацією внаслідок воєнного стану, мобілізаційними викликами, частковою втратою податкової бази, ризиками зростання корупційних проявів у воєнний період, та зростанням соціальної напруги серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО), чисельність яких у 2023 році перевищила 5 млн осіб [6].

У цьому контексті варто виокремити системні риси війни нового покоління, які суттєво відрізняються від традиційних форм збройного конфлікту. Вони включають поєднання класичної військової агресії з кіберопераціями, дезінформаційними кампаніями, економічною диверсією (наприклад, підризом енергетичних об'єктів), а також цілеспрямованим терором проти цивільного населення як складовою тактики «економічного виснаження» супротивника [7]. Такі гібридні загрози унеможливають використання виключно стандартних інструментів макроекономічного регулювання, оскільки їхня мета – не лише дестабілізувати економіку, але й підірвати соціальний порядок та віру у спроможність держави.

Ці процеси зумовили трансформацію безпекової парадигми в економічному аналізі – від орієнтації на довгострокову стабільність до побудови моделей адаптивної живучості та оперативної реакції на загрози. Якщо раніше в центрі економічного планування перебували показники сталого зростання, продуктивності та інвестиційної привабливості, то тепер центральними стають показники стійкості, опірності, мобілізаційного потенціалу, а також здатності до швидкого відновлення після шоку (resilience). Цей зсув узгоджується з позицією ООН, згідно з якою стійкість економіки визначається як її здатність ефективно функціонувати, реагувати на кризи та відновлюватися після потрясінь [8].

У цьому контексті надзвичайно цінним є порівняльний аналіз історичних прикладів функціонування національних економік в умовах воєнної загрози, які демонструють здатність країн до самостійного відновлення, мобілізації внутрішніх ресурсів і переорієнтації національної політики. Досвід Ізраїлю свідчить про успішне поєднання постійного воєнного стану з високими темпами розвитку. За даними ОЕСД, навіть в умовах бойових дій Ізраїль утримує рівень інвестицій у НДДКР на рівні понад 5% ВВП [9].

Приклад Південної Кореї, яка у другій половині XX століття була втягнута у тривалу військово-політичну конфронтацію, також демонструє потенціал для створення економіки, що функціонує в умовах постійної загрози. Завдяки побудові ефективної системи національного стратегічного планування, акценту на людському капіталі та національній солідарності, Корея перетворилася на одного з лідерів глобальної економіки [10]. Аналогічним чином, Фінляндія після Другої світової війни змогла інтегрувати фактор загрози з боку СРСР у свою економічну модель шляхом розвитку власного оборонно-промислового комплексу, укладання гнучких зовнішньополітичних домовленостей та підвищення технологічної автономії [11].

Таким чином, військово-політичні загрози у XXI столітті – це не лише деструктивний чинник, а й детермінанта структурної трансформації економіки, яка змушує державу переходити до моделі адаптивного господарювання.

Одним із найбільш руйнівних наслідків є деструкція виробничого потенціалу, об'єктів інфраструктури та людського капіталу. За оцінками Київської школи економіки (KSE), лише станом на листопад 2024 року загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України, перевищила \$170 мільярдів, зокрема втрачено понад 160 тисяч об'єктів житлової нерухомості, знищено або пошкоджено понад 25 000 км доріг, 400 мостів, десятки промислових підприємств [12]. Людський капітал, як ключова продуктивна сила постіндустріальної економіки, зазнав безпрецедентного удару: масова міграція, зростання смертності, психологічна травматизація, вимушене переміщення мільйонів громадян. За даними ООН, понад 14 мільйонів осіб були змушені залишити свої місця проживання, з яких понад 6 мільйонів стали біженцями за кордоном [13].

Ключовою особливістю економіки у воєнних умовах стала її мобілізаційна трансформація, що виявляється у переорієнтації державних ресурсів на потреби оборони, у тимчасовій зміні фіскальних пріоритетів, а також у структурних зрушеннях усередині самих економічних секторів. Структура державного бюджету України в 2023–2024 роках демонструє безпрецедентну мілітаризацію видатків: понад 45% спрямовано на сектор оборони і безпеки [14]. Це означає відмову від класичної кейнсіанської логіки стимулювання попиту в цивільному секторі, що тягне за собою глибоке згортання підтримки сфери освіти, науки, культури та навіть частково охорони здоров'я. Паралельно приватний сектор втрачає не лише ринки збуту, а й фізичний доступ до ресурсів, інфраструктури, а головне – прогнотованість середовища. За даними Європейської Бізнес Асоціації, понад 35% підприємств у 2023 році працювали в режимі «виживання», а понад 20% зупинили діяльність на невизначений термін [15].

Таким чином, військово-політична дестабілізація має характер системної економічної катастрофи, яка водночас відкриває простір для переосмислення фундаментальних засад національної економічної політики. Україна як держава, що переживає воєнну трансформацію, постає перед необхідністю вибудови нової моделі господарювання, у якій пріоритет набуває не ефективність у класичному сенсі, а функціональна живучість системи в умовах перманентної загрози (табл. 1).

Функціональна стійкість національного господарства в умовах повномасштабної військово-політичної агресії набуває не просто рис адаптаційної здатності до кризових подій, а трансформується у нову парадигму економічного управління, що поєднує елементи мобілізаційного планування, кризової гнучкості, інституційної синхронізації та довгострокової економічної автономії. У випадку України питання економічної стійкості набуває екзистенційного характеру: від неї залежить не лише можливість відновлення після війни, але й збереження суверенітету держави та життєздатність базових інституцій.

Першим і водночас системоутворювальним вектором є інституційна адаптація системи державного управління, спрямована на оперативне реагування на виклики війни. У період 2022–2025 рр. в Україні спостерігається глибоке переосмислення структури економічного управління: посилено повноваження Уряду, запроваджено спеціальні воєнні комітети, оперативні центри антикризового реагування, активізовано функції Національного банку України у сфері фінансової стабільності, створено стратегічні платформи міждержавної координації.

Таблиця 1

Економічні наслідки військово-політичної дестабілізації в Україні: багатовимірний аналіз

Характер прояву військово-політичної дестабілізації	Економічні наслідки	Рівень впливу	Потенційна стратегія реагування держави
Масовані ракетні обстріли, бойові дії, окупація територій	Руйнування інфраструктури, знищення виробничих об'єктів, втрати основного капіталу	Макрорівень, мезорівень	Інвестиції в оборонну інфраструктуру, стимулювання релокації бізнесу, державно-приватне партнерство
Масова евакуація, міграція, демографічні втрати	Зменшення трудового ресурсу, деградація людського капіталу, зростання навантаження на бюджети регіонів	Макро- та регіональний рівень	Програми реінтеграції переселенців, підтримка освіти, охорони здоров'я, стимулювання зайнятості
Тотальна мілітаризація бюджету	Скорочення витрат на цивільній сфері, поглиблення структурного дефіциту бюджету	Макрорівень	Середньострокове планування публічних фінансів, зовнішня підтримка через міжнародні фонди
Порушення логістики, втрата доступу до морських портів	Зниження експортних можливостей, падіння ВВП, втрата валютних надходжень	Мезорівень, національний	Розвиток альтернативних логістичних маршрутів (зернові коридори, прикордонна інфраструктура)
Інформаційні війни, кібератаки	Зниження довіри до фінансової системи, ризики банківської паніки, атаки на бізнес-дані	Макро- та інституційний рівень	Укріплення кібербезпеки, створення національного центру інформаційної протидії
Зменшення інвестицій, тінізація економіки	Втрата податкової бази, посилення фіскального тиску, згортання формального бізнесу	Макро- та мікрорівень	Лібералізація податкової політики, цифровізація контролю, гарантії для інвесторів
Фрагментація регіонального розвитку	Диспропорції між деокупованими, прифронтовими та тилловими територіями	Регіональний рівень	Адаптивна регіональна політика, пріоритетне бюджетне фінансування з постконфліктним компонентом

Джерело: складено автором

Другий вектор пов'язаний із секторальною адаптацією економіки, що передбачає не лише збереження життєздатності окремих галузей, а й створення нових точок зростання, здатних до швидкого масштабування в умовах обмежених ресурсів. Так, у період активних бойових дій особливу стійкість продемонстрували такі сектори, як сільське господарство, ІТ-сектор, оборонно-промисловий комплекс, а також енергетичний сектор, який, попри системні ракетні удари, зберіг здатність до відновлення та швидкого реагування.

Третій напрям – антикризове бюджетування, що передбачає не лише збільшення видатків на оборону, а й системну переоцінку фіскальних пріоритетів з урахуванням граничної ефективності кожної бюджетної гривні. За оцінками МВФ, частка зовнішнього фінансування у структурі бюджету України в 2024 році перевищує 45% [16]. Така бюджетна архітектура водночас є і загрозою і шансом – за умови ефективної інтеграції іноземних ресурсів у стратегічні галузі.

Важливою умовою забезпечення функціональної стійкості є створення технологій підтримки критичної інфраструктури. Йдеться про впровадження розподілених енергетичних систем, локальних логістичних хабів, резервних цифрових сервісів та телекомунікаційних мереж. Після масованих атак на енергетичну систему у 2022–2023 рр. в Україні активізовано програму розосередження об'єктів генерації, розвиток мікрогридів (локальних енергомереж), збільшення інвестицій у альтернативну енергетику – зокрема, встановлення сонячних електростанцій у лікарнях, школах, комунальних

об'єктах у регіонах, що часто зазнають відключень [17]. Логіка «функціонального дублювання» інфраструктури стає визначальною для довгострокової життєздатності критичних систем.

У межах цієї системи реагування окремо слід виокремити розбудову цифрових платформ управління ризиками, яка дає змогу в умовах воєнного часу забезпечити прозорість, швидкість та достовірність прийняття рішень.

Формування економічної стійкості в умовах війни неможливе без стратегічної автономії, що передбачає розвиток внутрішніх критичних виробництв, зменшення залежності від імпорту, інтеграцію у регіональні ланцюги постачання, а також переформатування економічних пріоритетів.

Таким чином, стратегічні вектори функціональної стійкості в умовах війни формують архітектуру гнучкої, адаптивної, мобілізаційної економіки, у якій ключову роль відіграє не лише держава, а й її здатність до скоординованої взаємодії з приватним сектором, громадянським суспільством і міжнародними партнерами. У межах нової економічної реальності стійкість набуває характеру системної цінності – категорії, що визначає перспективи держави на політичному, соціальному та економічному рівнях.

Економічне моделювання в умовах воєнної дестабілізації постає як інструмент не лише аналітичного опису наслідків збройного конфлікту, але й активного проектування сценаріїв виживання, відновлення та переформатування функціонування національного господарства.

Традиційна економічна теорія виходила з припущення про існування відносної стабільності

інституційного середовища, що дозволяло формувати довгострокові тренди, прогнозувати циклічність і закладати макроекономічні параметри в умовах сталості. Проте війна, як форма деструктивного втручання в економічну систему, повністю змінює вихідні умови моделювання.

Іншою перспективною парадигмою є моделювання сценаріїв за типом «стрес-тестів», які широко застосовуються в банківському секторі, але наразі проникають і у сферу загальноекономічного управління. Такі моделі дозволяють прогнозувати ступінь зменшення економічної активності залежно від кількох варіативних параметрів: тривалості бойових дій, масштабу ракетних обстрілів, рівня міжнародної допомоги, умов експорту. Наприклад, за даними НБУ, сценарії на 2024–2025 рр. розробляються з урахуванням базового припущення про відсутність ескалації обстрілів об'єктів енергетики та збереження рівня допомоги на рівні 2023 року. Зміна одного з параметрів може спричинити перегляд інфляційного таргетування на 2–4 відсоткові пункти [18].

У межах стратегічного управління перспективною є концепція «економіки фортеці» (fortification economy) – моделі, що передбачає внутрішню автономність ключових секторів, структурну готовність до шоку та мінімізацію залежності від глобальних ланцюгів поставок. Ця модель передбачає локалізацію виробництва стратегічно важливих ресурсів (зброї, медикаментів, енергетики), наявність альтернативних каналів логістики, а також інтегровану систему мобілізації фінансових і матеріальних ресурсів у надзвичайних ситуаціях.

Національна економіка України з 24 лютого 2022 року функціонує в унікально складному середовищі, що поєднує в собі характеристики відкритої економіки, держави в стані тотальної оборони та країни, яка одночасно реалізує глибоку макрофінансову трансформацію, інтеграцію до ЄС та адаптацію до норм глобальної безпеки. У таких умовах класичні індикатори функціонування господарства – обсяг ВВП, індекси ділової активності, рівень інфляції – не відображають ані повноти викликів, ані адаптаційної складності, з якою зіштовхується країна.

Першою визначальною особливістю є втрата господарського простору як фізичної і економічної категорії.

Друга особливість – структурна мілітаризація економіки, яка виявляється в тотальній переорієнтації державних фінансів, інфраструктурної політики та системи публічних послуг на забезпечення Збройних сил України та сектору оборони загалом.

Третій вимір – система трансформации державного управління економікою. У ситуації постійної загрози, за умов воєнного стану, система економічного управління переходить до надзвичайно централізованої, але гнучкої моделі.

Четвертий блок – економіка громадянської відповідальності та волонтерства. За оцінками аналітиків Київської школи економіки, у 2022–2023 рр. загальна сума волонтерських і благодійних пожертв становила понад 70 млрд грн, що еквівалентно майже 1,5% ВВП [15].

П'ятий напрям – переоцінка ролі зовнішньої економічної підтримки. Безпрецедентна масштабність міжнародної допомоги, зокрема з боку ЄС, США, МВФ, Світового банку та ін. перетворила зовнішнє фінансування на системоутворюючий чинник економіки.

На рівні монетарної політики ключову роль відіграє Національний банк України, який запровадив

політику макрофінансової стабілізації в умовах обмеженої ліквідності, включно з фіксацією валютного курсу, жорстким контролем валютного ринку, збереженням облікової ставки на рівні 25% у 2022–2023 рр., а також програмами рефінансування банків для забезпечення платоспроможності [18]. Відкритість до міжнародної співпраці (зокрема з ЄЦБ, МВФ, BIS) дозволила зберегти стабільність фінансового сектору попри втрату банківських активів на тимчасово окупованих територіях.

Окремим блоком є інфраструктурна політика воєнного часу, яка спрямована на розвиток інфраструктури життєздатності – систем енергопостачання, логістичних маршрутів, цифрових платформ, критичних комунікацій. Після масованих обстрілів енергосистеми України в осінньо-зимовий період 2022–2023 рр. було активізовано співпрацю з USAID, Європейським банком реконструкції та розвитку, Світовим банком для відновлення і модернізації енергомереж, а також забезпечення мікрогенерації в установах соціальної інфраструктури [19].

Також варто виділити блок інституційної адаптації. На рівні нормативно-правового забезпечення держава створила адаптивну правову рамку, що дозволяє здійснювати дерегуляцію, пільгове кредитування, спрощений митний контроль, прискорене оформлення гуманітарної допомоги, а також – інституційну інтеграцію цифрових інструментів (Diia.Business, eRecovery, eQueue, тощо) у систему економічного управління.

Зрештою, інструментарій державної політики України в умовах війни демонструє нелінійну, але функціональну логіку, де ефективність оцінюється не за абсолютними показниками економічного зростання, а за здатністю системи зберігати базову функціональність, соціальну рівновагу і готовність до масштабного відновлення. Український кейс є унікальним прикладом поєднання надзвичайного адміністрування, інституційної гнучкості та міжнародної кооперації, що вимагає наукової систематизації як зразка державного реагування у критичній ситуації (табл. 2).

Сформульований підхід до формування концепції функціональної стійкості базується на переосмисленні класичних економічних категорій. У моделі воєнно-адаптивної економіки стійкість трактується не як постійність або стабільність, а як здатність до структурного згортання і розгортання залежно від ступеня загрози, збереження функціональності в умовах фрагментації системи. Така економіка працює не завдяки збереженню цілісності, а завдяки мережевості, дублюванню критичних функцій, локалізації рішень та асиметричній мобілізації ресурсів.

Ця модель інтегрує три ключові принципи: функціональну живучість, адаптивну мобілізацію та інституційну мультивалентність. Вони виявляються у спроможності системи зберігати критичні виробничі й інфраструктурні потужності, масштабувати релоковані бізнеси, оперативну перебудовувати бюджетну архітектуру, адаптувати податкову базу, а також мобілізувати внутрішню та зовнішню солідарність – від волонтерських ініціатив до міжурядових фінансових механізмів (табл. 3).

Висновки і пропозиції. Таким чином, у межах статті було обґрунтовано, що військово-політичні загрози ХХІ століття – це не просто зовнішні удари по національному господарству, а трансформуючий фактор, який змінює логіку функціонування економіки на всіх рівнях. Через деструкцію виробничої бази, втрату людського капіталу, переорієнтацію

Таблиця 2

Трансформація інструментів державної політики України в умовах війни (порівняльний аналіз)

Напрямок політики	Довоєнний режим (до 2022)	Воєнний режим (2022–2024)	Адаптивна мета політики
Фіскальна політика	Консолідована, спрямована на дефіцит <3% ВВП	Дефіцит понад 20% ВВП, залежність від зовнішньої допомоги	Підтримка мобілізаційного сектора, виживання бюджету
Монетарна політика	Інфляційне таргетування, гнучкий курс, облікова ставка 6–8%	Фіксований курс, жорстка інфляційна політика, ставка 25%, валютні обмеження	Макрофінансова стабільність, уникнення паніки
Податкова політика	Стандартна система з фіскальним акцентом	2% єдиний податок, скасування перевірок, податкові канікули	Зменшення навантаження, збереження активності
Бюджетна політика	Програмно-цільовий метод, інвестиційне фінансування	Пріоритет оборони (понад 45% видатків), соціальні трансфери	Утримання обороноздатності та соціального балансу
Інфраструктурна політика	Підтримка капітального будівництва, реконструкції	Відновлення енергетики, мобільні логістичні маршрути, цифровізація	Створення бази для життєздатності в умовах загроз
Інституційна політика	Формалізована, з довгим циклом прийняття рішень	Спрощення процедур, цифрова адаптація, рішення воєнного кабінету	Прискорення реакції, інституційна гнучкість
Міжнародна політика	Фокус на асоціацію з ЄС, МВФ	Ukraine Facility, EFF (МВФ), гранти, позики, донорські платформи	Мобілізація ресурсів для виживання і відбудови

Джерело: складено автором

Таблиця 3

Концептуальна модель стійкості національного господарства в умовах військово-політичних загроз (авторський підхід)

Компонент моделі	Змістовне наповнення	Мета
Функціональна живучість	Підтримка базової інфраструктури, продовольчої безпеки, енергозабезпечення, оборонного виробництва	Збереження функціоналу критичних систем
Адаптивна мобілізація	Гнучке перепрофілювання бізнесів, релокація, кадрова мобільність, консолідація ресурсів	Максимізація використання внутрішніх можливостей в умовах зовнішніх шоків
Гібридна інституційна взаємодія	Поєднання державних, приватних, донорських, цифрових і волонтерських механізмів управління	Забезпечення керованості у фрагментованій системі
Система економічного дублювання	Резервні виробничі потужності, паралельні логістичні шляхи, мікрогенерація енергії, розподілені цифрові платформи	Мінімізація наслідків деструкції, відновлення через паралельні канали
Економіка на передовій	Впровадження спеціальних режимів на деокупованих територіях, інвестицій у військово-громадянські кластери	Інтеграція відновлення в стратегічне довгострокове планування
Мережеве стратегування	Відмова від жорсткої централізації на користь регіональної ініціативи, громад і кластерів	Підвищення гнучкості та стійкості завдяки децентралізованим рішенням

Джерело: складено автором

фінансових ресурсів і порушення регіональної рівноваги Україна вимушено перейшла від моделі стабільності до моделі динамічної стійкості, що поєднує військову мобілізацію, цифрову гнучкість, інституційну гібридність і міжнародну інтеграцію.

Запропонована авторська концепція підсумовує ці процеси та формує науково обґрунтовану методологію економічної живучості в умовах війни, яка повинна бути інтегрована в архітектуру післявоєнної відбудови та стратегічного планування.

Список використаних джерел:

1. Гобахлю М. Унікальні і прогресивні технології як передумова четвертої промислової революції. *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд*. 2022. С. 273–275.
2. Гець В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. Київ : Інститут економіки і прогнозування НАН України, 2009. 864 с.
3. Генералов О., Романенко О. Національна економічна безпека України в умовах глобальних викликів. *Молодий вчений*. 2021. Вип. 11 (99). С. 357–361.
4. Іванов С. Особливості економічної стійкості як важливого складника забезпечення національної безпеки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2024. Вип. 19 (1). С. 74–79.

5. З початку війни Росія випустила по Україні майже 5 тисяч ракет. Суспільне Новини. 16.03.2023. URL: <https://suspilne.media/415476-z-pocatku-vijni-rosia-zavdala-majze-pat-tisac-raketnih-udariv-po-ukraini/>
6. В Україні налічується 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб. Скільки-Скільки.Інфо. 18.03.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuietsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/>
7. Концепція «гібридної» війни та її складові. Center for Security Studies. 12.03.2024. URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>
8. United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2022. URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/>
9. OECD Economic Surveys: Israel 2020. URL: <https://www.oecd.org/economy/surveys/israel-2020-oecd-economic-survey-overview.pdf>
10. Південна Корея: економічне диво за одне покоління. Інститут Просвіти. URL: <https://iprosvita.com/pivdenna-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/>
11. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Фінляндія. Інститут аналітики та адвокації. 14.07.2022. URL: <https://iaa.org.ua/articles/doslidzhennya-praktyk-vidnovlennya-krayin-pislya-ruynacziyi-finlyandiya/>
12. Прямі збитки інфраструктури України через війну зросли до \$170 млрд – оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року. KSE Institute. 14.02.2025. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
13. Data. UNHCR, 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
14. Гроші для сильних: як змінювався оборонний бюджет України від початку війни. РБК-Україна. 21.11.2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/groshe-silnih-k-zminyuvavsya-oboronniy-byudzhet-1732120941.html>
15. EBA Survey. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>
16. IMF Country Report No. 24/33. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/02/01/Ukraine-Staff-Report-2024>
17. USAID Ukraine Energy Security Project. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine/energy-security>
18. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
19. USAID Energy Security Project. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine/energy-security>

References:

1. Hobakhlu M. (2022) Unikalni i prohresyvnii tekhnologii yak peredumova chetvertoi promyslovoi revoliutsii. [Unique and progressive technologies as a prerequisite for the fourth industrial revolution]. *Suchasni tendentsii v ekonomitsi ta upravlinni: novyi pohliad*, pp. 273–275.
2. Heiets V. M. (2009). Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenologhiia vzaemodii ta rozvytku [Society, State, Economy: Phenomenology of Interaction and Development]. Kyiv : Instytut ekonomiky i prohnouzuvannia NAN Ukrainy, 864 p.
3. Heneralov O., Romanenko O. (2021) Natsionalna ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv [National Economic Security of Ukraine in the Face of Global Challenges]. *Molodyi vchenyi*, vol. 11 (99), no. 357–361.
4. Ivanov S. (2024) Osoblyvosti ekonomichnoi stiiikosti yak vazhlyvoho skladnyka zabezpechennia natsionalnoi bezpeky [Features of Economic Stability as an Important Component of Ensuring National Security]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Derzhavne upravlinnia*, vol. 19 (1), pp. 74–79.
5. Z pochatku viiny Rosiia vypustyla po Ukraini maizhe 5 tysiach raket [Since the Beginning of the War, Russia Has Fired Almost 5,000 Missiles at Ukraine.]. *Suspilne Novyny*. 16.03.2023. Available at: <https://suspilne.media/415476-z-pocatku-vijni-rosia-zavdala-majze-pat-tisac-raketnih-udariv-po-ukraini/>
6. V Ukraini nalichuietsia 4,6 mln vnutrishno peremishchenykh osib [There Are 4.6 Million Internally Displaced Persons in Ukraine]. *Skilky-Skilky.Info*. 18.03.2025. Available at: <https://skilky-skilky.info/v-ukraini-nalichuietsia-4-6-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib/>
7. Kontseptsiiia “hibrydnoi” viiny ta yii skladovi [The Concept of “Hybrid” War and Its Components]. Center for Security Studies. 12.03.2024. Available at: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>
8. United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2022. Available at: <https://www.un.org/development/desa/dpad/>
9. OECD Economic Surveys: Israel 2020. Available at: <https://www.oecd.org/economy/surveys/israel-2020-oecd-economic-survey-overview.pdf>
10. Pivdenna Koreia: ekonomichne dyvo za odne pokolinnia [South Korea: An Economic Miracle in a Generation]. Instytut Prosvity. Available at: <https://iprosvita.com/pivdenna-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/>
11. Doslidzhennia praktyk vidnovlennia krain pislia ruynatsii: Finliandiia [A Study of Post-Destruction Recovery Practices: Finland]. Instytut analityky ta advokatsii. 14.07.2022. Available at: <https://iaa.org.ua/articles/doslidzhennya-praktyk-vidnovlennya-krayin-pislya-ruynacziyi-finlyandiya/>
12. Priami zbytky infrastruktury Ukrainy cherez viynu zrosly do \$170 mlrd – otsinka KSE Institute stanom na lystopad 2024 roku [Direct Damage to Ukraine’s Infrastructure Due to War Has Increased to \$170 Billion – KSE Institute Estimate as of November 2024]. KSE Institute. 14.02.2025. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/pryami-zbitki-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosli-do-170-mlrd-otsinka-kse-institute-standom-na-listopad-2024-roku/>
13. Data. UNHCR, 2024. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
14. Hroshi dlia sylnykh: yak zminiuvavsia oboronnyi biudzhet Ukrainy vid pochatku viiny [Money for the strong: how Ukraine’s defense budget has changed since the beginning of the war]. RBC-Ukraine. 21.11.2024. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/news/groshe-silnih-k-zminyuvavsya-oboronniy-byudzhet-1732120941.html>
15. EBA Survey. Available at: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>
16. IMF Country Report No. 24/33. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/02/01/Ukraine-Staff-Report-2024>
17. USAID Ukraine Energy Security Project. Available at: <https://www.usaid.gov/ukraine/energy-security>
18. Statystyka finansovoho sektoru [Financial sector statistics]. Natsionalnyi bank Ukrainy. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
19. USAID Energy Security Project. Available at: <https://www.usaid.gov/ukraine/energy-security>

Briatko Anatoliy

Petro Mohyla Black Sea National University

ENSURING THE FUNCTIONING OF THE NATIONAL ECONOMY IN TERMS OF MILITARY AND POLITICAL THREATS

Summary

The article explores the theoretical and applied aspects of ensuring the uninterrupted functioning of the national economy amid escalating military and political threats that increasingly affect the stability of internal economic processes. Based on the case of Ukraine under full-scale war, it is substantiated that traditional models of economic development require critical reassessment and adaptation to extraordinary circumstances. In such conditions, the primary priorities shift toward preserving vital economic sectors, maintaining defense capabilities, supporting social stability, and ensuring resilience of the economy during prolonged periods of uncertainty. The study systematizes the spectrum of threats arising from military actions, including the destruction of production and logistics infrastructure, mass population displacement, loss of labor potential, decline in investment attractiveness, destabilization of the financial system, increased budgetary pressure, rising inflationary risks, and weakening of international economic relations. Key directions of economic security policy are identified to ensure effective responses to wartime challenges and to lay the foundation for post-crisis economic recovery. In particular, the article examines mechanisms for preserving and reorganizing critical infrastructure, stimulating production in strategic sectors (especially the defense-industrial complex), supporting small and medium-sized enterprises, promoting digital transformation of public administration, and attracting international technical and financial assistance. Special attention is paid to the necessity of transitioning to an adaptive economic model capable of functioning effectively under martial law, applying elements of emergency regulation, forming national reserves, maintaining financial stability, and building backup supply chains. Institutional cooperation between the state, the private sector, and security forces is emphasized as a crucial component, which must be grounded in a long-term resilience strategy. The study concludes that preserving the country's economic subjectivity under conditions of high-risk turbulence requires a synergy of military-economic, innovative, and socially oriented policies. This synergy enables the preservation of core economic structures and the creation of a solid foundation for post-war recovery.

Keywords: national economy, military-political threats, economic security, resilience, martial law, strategic planning.